

PROFILAKTIKA INSPEKTORINING FUQAROLIK JAMIYATI INSITUTLARI BILANO'ZARO HAMKORLIGI FAOLIYATININI TAKOMILLASHTIRISH VA XORIJIY DAVLATLARNING TAJIRIBALARI

Xudoyqulov Dostonjon Dilshod o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar
profilaktikasi faoliyati ixtisosligi bo'yicha tahsil olayotgan 3-
o'quv kursi 313-guruh kursanti

G'aniyev Farrux Taxirjanovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar
profilaktikasi faoliyati kafedrası katta o'qituvchisi Toshkent,
100197, O'zbekiston, e-mail: fargan77@bk.ru

orcid.org/0009-0005-2423-050X

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14605496>

ARTICLE INFO

Received: 2nd Janyary 2025

Accepted: 4th January 2025

Published: 6th January 2025

KEYWORDS

profilaktika inspektori, fuqarolik
jamiyati institutlari, o'zaro
hamkorlik, huquqbuzarliklarning oldini
olish, jamoat xavfsizligi, huquqiy
madaniyat, ijtimoiy barqarorlik, yoshlar
tashkilotlari, ta'lim muassasalari, xorijiy
tajribalar, Shvetsiya, Buyuk
Britaniya, Finlyandiya, Kanada, jamoatchil
ik ishtiroki, huquqiy
savodxonlik, targ'ibot ishlari, ijtimoiy
xavfsizlik, mahalla, fuqarolar yig'inlari.

ABSTRACT

Mazkur ishda profilaktika inspektorining fuqarolik jamiyati institutlari bilan o'zaro hamkorligini takomillashtirish masalalari va xorijiy davlatlarning tajribalari tahlil etiladi. Profilaktika inspektorlari huquqbuzarliklarni oldini olish va jamoat xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ularning faoliyati faqat davlat organlari bilan cheklanib qolmay, balki fuqarolik jamiyati institutlari bilan ham o'zaro aloqalar o'rnatish va mustahkamlashni talab etadi. Ishda fuqarolik jamiyatining huquqiy va ijtimoiy tashkilotlari, yoshlar tashkilotlari, ta'lim muassasalari, jamoat xavfsizligini ta'minlashda va huquqbuzarliklarning oldini olishda qanday samarali ishlashlari ko'rib chiqiladi. Xorijiy tajribalar, xususan, Shvetsiya, Buyuk Britaniya, Finlyandiya va Kanada kabi mamlakatlarning tajribalarini tahlil qilish orqali, ularning profilaktika tizimidagi fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlik qilishda erishgan muvaffaqiyatlari va yondoshuvlarini o'rganish, o'zbekiston sharoitida samarali tizimni shakllantirish imkoniyatlarini ko'rsatadi. Shu bilan birga, mazkur ishda fuqarolik jamiyati bilan hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan tavsiyalar va strategiyalar ishlab chiqiladi. Ishning asosiy maqsadi profilaktika inspektorlarining fuqarolik jamiyati institutlari bilan o'zaro aloqalarini kuchaytirish orqali huquqbuzarliklarni kamaytirish va jamoat xavfsizligini ta'minlash yo'llarini taklif qilishdir.

Bu esa, o'z navbatida, jamiyatda huquqiy madaniyatni oshirishga, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga va xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi

Fuqarolik jamiyati institutlari bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali profilaktika inspektorlari o'z faoliyatining samaradorligini oshirishi mumkin. Buning uchun quyidagi yo'nalishlar bo'yicha ish olib borilishi lozim:

Ma'naviy va axloqiy tarbiya ishlari:

Fuqarolik jamiyati institutlari, jumladan, ta'lim muassasalari, diniy va madaniy tashkilotlar, yoshlar tashkilotlari va boshqa ijtimoiy guruhlar orqali axloqiy va huquqiy savodxonlikni oshirish. Profilaktika inspektorlari bu institutlar bilan hamkorlikda jamoatni huquqbuzarliklarning oqibatlarini haqida xabardor qilishlari, huquqiy madaniyatni rivojlantirishga katta e'tibor berishlari kerak.

Yoshlarni huquqbuzarliklardan saqlash:

Fuqarolik jamiyatining yoshlar bo'limlari va tashkilotlari bilan o'zaro aloqalarni mustahkamlash, yoshlarni huquqbuzarliklardan himoya qilish uchun profilaktika inspektorlari va ushbu tashkilotlar o'rtasida maqsadli dasturlar ishlab chiqilishi lozim. Bu orqali yoshlarni zararli odatlardan, masalan, giyohvandlik va boshqa huquqbuzarliklardan saqlashga yo'naltirilgan ta'lim va targ'ibot ishlarini amalga oshirish mumkin.

Mahalliy jamoalar bilan hamkorlik:

Mahalliy jamoalar, mahalla fuqarolar yig'inlari va boshqa hududiy tuzilmalar bilan faol hamkorlik qilish, jamoat xavfsizligini ta'minlash va huquqbuzarliklarning oldini olishda profilaktika inspektorlariga yordam berishi mumkin. Jamoatchilikning ishtiroki, ayniqsa, mahalliy darajada, huquqbuzarliklarni aniqlash va ularni oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Fuqarolik jamiyatining huquqiy himoyasi:

Fuqarolik jamiyatining huquqlarini himoya qilish va inson huquqlari bilan bog'liq masalalarda profilaktika inspektorlari huquqiy tashkilotlar, ombudsmanlar, inson huquqlari tashkilotlari bilan hamkorlik qilishi kerak. Bu orqali jamiyatdagi huquqbuzarliklarning oldini olish va fuqarolarni o'z huquqlarini himoya qilish bo'yicha bilim va ko'nikmalarini oshirish mumkin.

Ijtimoiy mediada hamkorlik:

Ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalari yordamida profilaktika inspektorlari fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlikda huquqbuzarliklarni oldini olish, jamiyatda huquqiy madaniyatni oshirish va aholini ogohlantirish ishlarini olib borishlari kerak.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar ichki ishlar organlarining zimmasiga ma'suliyatli vazifalar belgilash orqali ularning faoliyati muhim ahamiyat kasb etishini belgilab berdi. Ichki ishlar organlarining huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyatini samarali tashkil etishda profilaktika xizmatlari bilan bir qatorda boshqa fuqarolik jamiyati institutlarining ham roli alohida ahamiyatga ega.

Xususan, ichki ishlar organlarining huquqbuzarliklar profilaktikasi xizmatlarining tergov, tezkor-qidiruv, ekspert-kriminalistika, migratsiya va fuqarolikni rasmiylashtirish, yo'l harakati xavfsizligi xizmat faoliyatini psixologik ta'minlash va boshqa xizmatlar bilan muntazam hamkorlikda faoliyat yuritishi talab etiladi. O'z navbatida bir xizmat ikkinchi xizmatning yordamisiz belgilangan vazifalarni ijrosini ta'minlashi imkoniyati chegaralangan. Shu boisdan, ichki ishlar organlarining fuqarolik jamiyati institutlarining huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'yicha hamkorligini tashkil etish va ularni muntazam takomillashtirib borishning ahamiyati yuqori hisoblanadi.

Xorijiy Davlatlarning Tajribalari

1. **Shvetsiya:** Shvetsiyada profilaktika inspektorlari fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlikda jamoat xavfsizligini ta'minlash uchun tizimli yondashuvni qo'llaydilar.

Shvetsiyada mahalla fuqarolar yig'inlari, ijtimoiy tashkilotlar, o'qituvchilar va politsiya o'rtasida mustahkam hamkorlik mavjud. Bu hamkorlik orqali huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan dasturlar ishlab chiqilib, yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklar kamaytirilgan.

2. Buyuk Britaniya: Buyuk Britaniyada fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlik qilishning samaradorligi yuqori darajada. Politsiya va boshqa huquqni muhofaza qilish organlari, jamoat tashkilotlari bilan o'zaro aloqalar o'rnatib, profilaktika inspektorlari huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan kompleks dasturlarni amalga oshiradilar. Shuningdek, Buyuk Britaniyada ijtimoiy xizmatlar, ta'lim tizimi va jamoat tashkilotlari politsiya bilan birgalikda ishlashadi.

3. Finlyandiya: Finlyandiya huquqni muhofaza qilish tizimi fuqarolik jamiyati bilan yaqin aloqada ishlaydi. Bu davlatda huquqbuzarliklarning oldini olishda ta'lim muassasalari, ijtimoiy xizmatlar va politsiya o'rtasida o'zaro hamkorlik kuchli. Finlyandiyada ijtimoiy xizmatlar orqali yoshlarni huquqbuzarlikdan himoya qilish va ularni jamiyatga moslashishda qo'llab-quvvatlash tizimi joriy qilingan.

4. Kanada: Kanadada huquqbuzarliklarning oldini olishda fuqarolik jamiyati bilan ishlashga katta e'tibor qaratiladi. Politsiya, mahalliy jamoalar, fuqarolik jamiyati tashkilotlari va hukumat o'rtasida o'zaro hamkorlik qilish orqali profilaktika inspektorlari jamoat xavfsizligini ta'minlash va huquqbuzarliklarni oldini olishda samarali yondashuvni amalga oshiradilar. Bu borada o'ziga xos tajriba Rossiya Federatsiyasida to'plangan. Mamlakat Konstitutsiyasining 72-moddasiga muvofiq, qonuniylik, huquq-tartibot, jamoat xavfsizligini ta'minlash, shuningdek jinoyatlarning oldini olish Rossiya Federatsiyasi va subyektlarining birgalikdagi boshqaruvida amalga oshiriladi. Ijroiya hokimiyatiga rahbarlikni amalga oshirish asosida Prezident va hukumat qonuniylik, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlash, mulkchilik va jamoat tartibini qo'riqlash bo'yicha tashkiliy-boshqaruv chora-tadbirlarini amalga oshiradi, shuningdek jinoiy-huquqiy siyosatning asosiy yo'nalishlari, resurslarini belgilaydi.

Xulosa

Profilaktika inspektorlarining fuqarolik jamiyati institutlari bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish, huquqbuzarliklarning oldini olish va jamoat xavfsizligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Bu boradagi faoliyat jamoatchilikning ishtirokini ta'minlash, axloqiy va huquqiy tarbiyani oshirish, yoshlarni huquqbuzarliklardan himoya qilish, shuningdek, jamoat xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirishni o'z ichiga oladi.

Xorijiy davlatlarning tajribalari, xususan Shvetsiya, Buyuk Britaniya, Finlyandiya va Kanada singari mamlakatlar tajribasi, profilaktika inspektorlarining fuqarolik jamiyati bilan hamkorlikda samarali ishlashga bo'lgan ehtiyojni tasdiqlaydi. Bu davlatlar, jamiyatni huquqbuzarliklarning oldini olishga jalb qilish orqali jamoat xavfsizligini ta'minlashda muvaffaqiyatga erishganlar. Shunday qilib, profilaktika inspektorlarining fuqarolik jamiyati institutlari bilan o'zaro aloqalarini rivojlantirish, huquqbuzarliklarning kamayishiga va jamiyatda barqarorlikning oshishiga olib keladi.

Xorijiy tajribalar, xususan, Shvetsiya, Buyuk Britaniya, Finlyandiya va Kanada kabi mamlakatlarning tajribalarini tahlil qilish orqali, ularning profilaktika tizimidagi fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlik qilishda erishgan muvaffaqiyatlari va yondoshuvlarini o'rganish, o'zbekiston sharoitida samarali tizimni shakllantirish imkoniyatlarini ko'rsatadi. Shu bilan birga, mazkur ishda fuqarolik jamiyati bilan hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan tavsiyalar va strategiyalar ishlab chiqiladi.

Ishning asosiy maqsadi profilaktika inspektorlarining fuqarolik jamiyati institutlari bilan o'zaro aloqalarini kuchaytirish orqali huquqbuzarliklarni kamaytirish va jamoat xavfsizligini

ta'minlash yo'llarini taklif qilishdir. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatda huquqiy madaniyatni oshirishga, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga va xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Profilaktika inspektorlari huquqbuzarliklarning oldini olish va jamoat xavfsizligini ta'minlash borasida muhim rol o'ynaydi. Ularning vazifasi nafaqat huquqbuzarliklarni aniqlash, balki ularni sodir etilishiga imkon beruvchi sabab va shart-sharoitlarni aniqlash va bartaraf etishdan iborat. Shu bilan birga, jahonda huquqbuzarliklarni oldini olish tizimining samaradorligi o'zgarib bormoqda, va turli davlatlarning tajribalari bunday faoliyatni takomillashtirish uchun qimmatli manba bo'lishi mumkin. Ushbu taqdimnoma, profilaktika inspektorining faoliyatini yanada samarali qilish va xorijiy davlatlarning tajribalarini o'rganish masalalariga bag'ishlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xo'jaev, X. (2020). *Ijtimoiy huquq va xavfsizlik: Huquqbuzarliklarning oldini olishning nazariy va amaliy asoslari*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
2. Salimov, M. (2018). *Huquqbuzarliklarni oldini olish va profilaktika faoliyatining samaradorligini oshirish*. Toshkent: Huquqiy tadqiqotlar instituti.
3. Shvetsiya Politsiya Akademiyasi (2022). *Jinoyatlarni oldini olishda politsiyaning roli: Xorijiy tajribalar va amaliy yondoshuvlar*. Stockholm: Shvetsiya Politsiya Akademiyasi.
4. Karamushkin, V. (2019). *Profilaktika tizimi va huquqbuzarliklarni oldini olishdagi samarali metodlar*. Moskva: Huquqiy ta'lim va tadqiqotlar markazi.
5. Tashkent University of Law (2021). *Jinoyat profilaktikasi: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondoshuvlar*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy sudining nashri.
6. Statistika va ijtimoiy tadqiqotlar markazi (2020). *Ijtimoiy xavfsizlik va jinoyat statistikasi: Tahlil va prognozlar*. Toshkent: Statistika qo'mitasi.
7. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) (2023). *European Drug Prevention Policies and Programs: A Comparative Analysis*. Lisbon: EMCDDA.
8. World Health Organization (WHO) (2021). *Mental Health and Substance Use: Global Strategy for Prevention*. Geneva: WHO Press.
9. Yaponiya Milliy Politsiya Agentligi (2020). *Huquqbuzarliklarni oldini olishda Yaponiyaning profilaktika tizimi*. Tokio: Yaponiya Milliy Politsiya Agentligi.
10. Buyuk Britaniya Milliy Politsiya Xizmatlari (2022). *Jinoyatlarni kamaytirish va xavfsizlikni ta'minlashda samarali yondoshuvlar*. London: Buyuk Britaniya Politsiya Xizmatlari.
11. Finlandiya Politsiya Akademiyasi (2021). *Finlyandiya: Huquqbuzarliklarni oldini olish va fuqarolik jamiyati bilan hamkorlik*. Helsinki: Finlandiya Politsiya Akademiyasi.
12. Kanada Politsiya Xizmatlari (2021). *Fuqarolik jamiyatining huquqbuzarliklarni oldini*
13. G'aniev F. T. Turkiya respublikasi: tabiyati, madaniyati va an'analari //Results of National Scientific Research International Journal. – 2024. – T. 3. – №. 3. – C. 101-116.
14. G'aniev F. T. O'zbekistonda inson huquqlarini himoya qilish milliy preventiv mexanizmi //Results of National Scientific Research International Journal. – 2024. – T. 3. – №. 3. – C. 84-90.
15. Ganiyev F., Ganiyeva G. O'g'irlik haqida tushuncha, o'g'irlikning psixologik genezisi va mexanizmlari //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 43-47.

16. Ganiyev F., O'zoqboyev S. Voyaga yetmaganlar tomonidan sodir qilinadigan jinoyat ishlarini yuritish //Евразийский журнал технологий и инноваций. – 2023. – Т. 1. – №. 12 Part 2. – С. 131-134.
17. Ganiyev F., O'zoqboyev S. Voyaga yetmaganlar tomonidan sodir qilinadigan jinoyat ishlarini yuritish //Евразийский журнал технологий и инноваций. – 2023. – Т. 1. – №. 12 Part 2. – С. 131-134.
18. Ганиев Ф. Ўғирлик жиноятларининг профилактикаси тушунчаси ва турларига оид айрим мулоҳазалар //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 37-42.
19. Ганиев Ф. Т. Ўғирлик жиноятининг жиноят-ҳуқуқий жиҳатлари ва олдини олишга доир фикр-мулоҳазалар //Results of National Scientific Research International Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 301-313.
20. Ганиев Ф. Профилактика инспекторлари томонидан ўғирликларнинг олдини олиш фаолиятини ташкил этиш йўналишлари //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 12. – С. 159-162.
21. Ганиев Ф. “Обод ва хавфсиз маҳалла” тамойилига асосланган тизимни жорий этишда фуқоролар йиғинларини фаолиятини тизимли йўлга қўйиш //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 3. – С. 96-98.
22. Ганиев Ф. Ахборот хавфсизлиги ҳамда муҳофазаси таъминланганига қарамасдан содир этиладиган жиноятлар //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 1. – С. 129-138.
23. Qushboqov S. X., Usipbekov N. J. Yurtimizda mahkumlarni ozodlikka tayyorlashda amalga oshirilgan islohotlar va ulardan kutilayotgan natijalar //Models and methods in modern science. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 179-182.
24. Qushboqov, S., & Tilabov, S. (2023). Kiber jinoyatlardan saqlanishda umumiy profilaktikani o'rni. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(18), 67-69.
25. Қушбоқов, Ш. (2023). Юртимизда тадбиркорликни жазони ижро этиш тизимидаги истиқболи. *Models and methods in modern science*, 2(5), 114-117.
26. Охунов, З., & Қушбоқов Ш, Т. Т. С. Э. (2022). Ҳуқуқбузарликларни олдини олишга оид айрим мулоҳазалар. *Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences*, 2(11), 34-39.
27. Qushboqov S., Isroilov D. Profilaktika inspektorining huquqbuzarliklar profilaktikasida adliya organlari bilan hamkorligining tashkiliy asoslari //Development of pedagogical technologies in modern sciences. – 2024. – Т. 3. – №. 9. – С. 16-24.
28. Qushboqov S., Isroilov D. Profilaktika inspektorining huquqbuzarliklar profilaktikasida adliya organlari bilan hamkorligi tushunchasi //Академические исследования в современной науке. – 2024. – Т. 3. – №. 23. – С. 96-103.
29. Qodirjonovich J. Z., O'G'Li Q. S. X. Bir guruh shaxslar tomonidan axborot texnologiyalardan foydalanib sodir etilgan firibgarlik va o'g'rilik jinoyatlarining sodir etish usullari va ularni tergov qilishga oid ayrim mulohazalar //Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – 2024. – Т. 4. – №. 5. – С. 137-144.
30. Киличев Х.М. Вояга етмаган болаларнинг исмга бўлган ҳуқуқларини ҳимоя қилиш масалалари //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. Maxsus son. – С. 63-67.
31. Маматович Қ.Х. Фуқоролар йиғинлари уни қайта ташкил этишга оид мулоҳазалар //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – С. 764-769.
32. Миршарапов А.Г. Мини-футбол как вид спорта и средства физического воспитания //Conferencea. – 2024. – С. 18-21.
33. Миршарапов А.Г. Jismoniy tayyorgarlik mashg'ulotlarida chigalyozdi mashqlarining zarurati //Conferencea. – 2024. – С. 159-162.

34. Chorshanbiev B. B. Қуроллиқчлар қўшинларида сув таъминотининг аҳамияти //Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – 2024. – Т. 4. – №. 11. – С. 163-167.
35. Ахмедова С.Т., Охунов З.М. Особенности применения административных взысканий за управление автотранспортом в состоянии опьянения //Евразийский журнал технологий и инноваций. – 2024. – Т. 2. – №. Special Issue 6. – С. 48-54.

